

# Útban egy más nyelvészet felé

## (Elméleti-módszertani problémák a 20. századi magyar nyelvtudományban)

A hazai nyelvészeti munkák többnyire egy-egy konkrét nyelvi jelenséget mutatnak be, vagy valamilyen speciális nyelvreírési probléma megoldását célozzák. Olyan dolgozatok azonban nem igazán készülnek, amelyek a magyar nyelvtudomány mai arculatát kialakító irányzatok elméleti-módszertani háttérével kapcsolatban vetnének fel kérdéseket.

Ez a hozzáállás ugyanakkor a nyelvtudomány előrehaladásának könnyen gátja lehet: ha a nyelvészetet manapság jellemző alapelveket szkepszis nélkül, magától értetődő axiómákként kezeljük, tulajdonképpen a nyelvreírás leglényegesebb (ti. konceptuális) problémái maradhatnak rejtve előttünk. Ugyan kisebb részletkérdéseket a klasszikus elméleti-metodológiai keretet alapul véve is tisztázhatunk, de a nyelvi jelenségek esetleges átfogó értelmezési nehézségeinek felismerésére és megoldására, illetve gyökeresen új nyelvészeti gondolatok megfogalmazására ez esetben nincs lehetőségünk.

Ilyen megfontolások vezettek, amikor a mai magyar nyelvtudományban domináns irányzatok jellegzetes téziseinek felülvizsgálatába kezdtem. A nyelvészetben szokásosan megkérdőjelezhetetlennek tartott elveket tanulmányozva rá kellett jönnöm, hogy kételkedésem nem volt egészen alaptalan. A jelenleg kanonizált iskolák elméletének és módszertanának háttérében olyan nyelvfilozófiai eredetű nehézségek húzódnak, amelyek — konceptuális jellegükből adódóan — az adott leírási kereten belül maradva nem oldhatók meg, ily módon maguknak a kiinduló elveknek az újragondolását, ezáltal pedig tulajdonképpen egy más alapokon nyugvó nyelvészeti elképzelésnek a kidolgozását teszik szükségessé.

Értekezésemben e gondolatmenet állomásait kívántam bemutatni, amikor a dolgozatban elsőként a klasszikus nyelvészet leírási nehézségeit elemeztem, majd a disszertáció későbbi részeiben az így nyert tapasztalatokra támaszkodva egy olyan nyelvészet körvonalazására tettem kísérletet, amely kijelölheti az utat egy az eddigieknél sikeresebb, adekvát nyelvkoncepció felé.

Mivel a kanonizált nyelvtudomány elvi-módszertani paradoxonjait úgy igyekeztem feltárni, hogy a problémák következetes elemzésével egyúttal a megoldás dimenzióit is kijelöljem, a disszertáció utolsó két nagy fejezetében kibontakozó kétszintű modell révén — legalábbis szándékaim szerint — egy alapjaiban újragondolt, koherens nyelvfogalom körvonalazódott. Csoportos és egyéni vonatkozásban egyaránt egy olyan fonotaktikai meghatározottságú, mintaelvű, dinamikus háló holista képe rajzolódott ki, amelyik — társas-kognitív beágyazottságából adódóan — azt kívánja meg, hogy a nyelvészeti kutatások a jövőben ne más tudományoktól elkülönülten, hanem a

humánétológiai, az evolúciós és kognitív pszichológiai, illetve a neurobiológiai vizsgálatokkal kapcsolatosan folyó kutatások.